

GOGOL GERÇEKÇİLİĞİ VE RUS RESİM SANATINDAKİ YANSIMALARI

*Gogol's Realism and
Its' reflections on the Russian
Painting*

Gönül UZELLİ

XIXth Century Russian authors not only accurately recorded life but also reflected these realities in their works. Especially the authors of the thirties could be identified as the painters of the "word" the reflectors depictees of realities. In that sense literature plays the leading role in Russian society and art in general. Gogol being one of the most successful authors of the period is the best example.

Gogol's distinctive talent in portraying his characters has lead the following painters to produce portraits from his detailed descriptions. Russian painters have been deeply impressed by Gogol's works, since realism significantly, has influenced realism in painting.

Gogol has become an important influence for the famous painters such as Fedotov, Kramskoy, Perov and Repin. The Letters and the mémoires of these painters clearly shows their admiration on Gogol's language, style, humour and his concept of realism.

Rus edebiyatı ve Rus resim sanatı arasında çok güçlü ilişkiler olduğu gözlemlenir. XIX. yüzyıl Rus yazarları yaşadıkları gerçekliği betimlemekle kalmamış onu yönlendirmişlerdir de. Özellikle 1830'lu yılların Rus yazarları *sözcük ressamı* olmalarının yanı sıra gerçeğin de sözcüleriydiler. Yazarlar sözcükleriyle insanları etkilemekte, topluma öncülük etmekte, eleştiri ve uyarı görevini yerine getirirken, ulaşılması gereken kusursuz yaşamın yönünü göstermekteydiler. Bu bağlamda tüm yönlendirici rol edebiyata aitti ve edebiyat Rus toplumsal yaşamının en büyük eleştirmeni ve destekçisiydi. Nikolay Gogol'un¹ yaratıcılığı bunun en iyi kanıtlarından biridir.

Gogol, özellikle "Müfettiş"(Revizor), "Ölü Canlar"(Myortviye Duşi), "Palto"(Şinel) gibi yapıtlarıyla Rus edebiyatında eleştirel gerçekçiliğin kurucusu olmuştur. Sanatçı, yapıtlarında bize Rus yaşamının farklı bir betimini sunar. Onun sunduğu "gerçek" yaşamdır ve "güzel" olup olmadığına bakılmaksızın, tüm yönleriyle betimlenmiştir. Yazarın kendisi bile ülkenin en ıssız, uzak köşelerinden bir takım insanları bulup çıkararak, yalnızca "sefaleti ve yine sefaleti ve yaşamın eksikliklerini" betimlemiş olmaktan sonraları dehşete düşmüştür. Gogol'un yapıtları toplum tarafından çağdaş Rus yaşam tarzına, o dönemde egemen olan düzene ve son olarak ülkenin kültür gelişimine engel olan Rus halkının ulusal yeteneklerine karşı bir protesto olarak yorumlanmıştır.

Gogol'un etkisi yalnızca edebiyat çevrelerinde değil, ressamlar arasında da yoğun olarak hissedilmiştir. Ressamların mektupları ve anıları incelendiği zaman çoğunun Gogol'un dil ve üslubundan, mizahından etkilendikleri ve yazarın Rus gerçeğini yansıtmaktaki başarısına hayran kaldıkları gözlenmektedir. Gogol'un yol göstermesiyle "gerçek"i bulgulayan ressamlar, resimlerinde bu gerçeği en keskin biçimde betimlemeye başladılar. Bunu yapmalarındaki

amaç, seyircinin katı gerçekle mücadele etmek için arzu duymasını sağlamaktı. Böylece Rus resmi, Gogol'un edebiyatta yarattığı gerçekliğin iz düşümüne sahne oldu.

Gogol'un resim sanatıyla bağlantısı edebi yapıtlarıyla ressamları yönlendirmekle sınırlı kalmamıştır. Peterburg Güzel Sanatlar Akademisi profesörlerinden Yegorov ve Şebuyev'in resim kursuna haftada üç gün devam eden Gogol oldukça başarılı bir ressamdı(Resim 1,2)². Resmi çok sever ve çeşitli sanat sorunları üzerine kendi düşüncelerini belirtti. Yazar, Aleksandr Puşkin'e 22 Ocak 1835 tarihli mektubunda "Benim her zaman resme karşı bir tutkum olmuştur. Ön planda bir kuru ağaç bulunan peyzajlarımdan birini özellikle severdim. O devirde sayfiyede yaşıyordum ve eleştirmenlerim komşulardı. İçlerinden biri tabloyu seyrettikten sonra kafasını salladı ve 'iyi bir ressam kuru bir ağacı değil, taze yeşil yapraklı güzel, güçlü bir ağacı sever' dedi. Çok gençtim ve bu eleştiri sinirlendirdi beni. Sonraları bunun anlamını fark ettim ve kitlenin neyi beğenip neyi beğenmediğini anladım." diye yazmaktadır³.

Gogol, bu düşüncesini Karl Brüllov'un „Pompei'nin Son Günü“ (Posledniy Den Pompei) (Resim 3) adlı tablosundan söz eden bir yazısında ayrıntılı bir biçimde açıklar. Bu önemli yapıta hayran olan yazar, sanatın gerçeği nasıl değiştirebildiğini görerek; "durumun tüm dehşetine karşın, seyircinin içini plastik bir güzellik duygusu kaplar.." der. Resimlediği "ölü ağaçlar" bir Raphael ya da bir Puşkin estetik olgunluğuna ulaşabilmeyi umar⁴. Yine kuşkusuz kendisini örnek alarak "Portre"(Portret) adlı öyküsünde fakir ve yetenekli bir ressamın yaşamını anlatır⁵. Gogol, Brüllov'un "Pompei'nin Son Günü" tablosunda dehşet uyandıran böyle bir konunun betimini güzelleştirebildiği için ressamı sanat adına kutladıktan sonra, kendisi de bu estetiği yaratmaya koyulur. Gerçeği yücelterek bir

¹ Çalışmamızda yazarın ve adı geçen diğer kişilerin sadece soyadlarını kullanacağız.

² H.Troyat, Gogol, İstanbul 2000, s.64.

³ A.g.e., s.122.

⁴ G.Leontyeva, Karl Pavloviç Brüllov, Leningrad 1991, s.61.

⁵ H.Troyat, a.g.e.,s.122.

ceset yığınının seyredenlere, bunun nasıl bir yaşama arzusu uyandırdığını kanıtlar. Ve "Portre" adlı öyküsünde "...Yüksek sanat yaratıcılığı, dünyadaki insanların acılarını yatıştırmak ve onları barıştırmak üzere yeryüzüne inmiştir..." diye yazar⁶. Ama bu düşünceler belirgin derecede farklı değildi, araştırmacılar sanatçının ortaya koyduğu ince ayırımın farkına vardılar ve ikiye ayrıldılar. Bir grup Gogol'un resimlerini sevenler yani gerçeği estetik bir biçimde yansıtmayı savunanlar, öteki grup ise tam tersine sanatta salt gerçeğin dile getirilmesi taraftarı olanlardı. Gogol, edebi açıdan soruna gerçekçi yön taraftarı olarak çözüm buldu. Ancak sanatçının edebiyat alanındaki başarısına karşılık, resminde fazla bir ilerleme olmadı.

Yazarın resim sanatını etkilemesinde önemli ressamlarla tanışıp, dostluk kurmasının da payı vardır. 1837 yılında Roma'ya ilk kez gittiğinde Peterburg Güzel Sanatlar Akademisinin burslu genç ressamlarıyla tanışmıştı. Özellikle uzlaşması zor Aleksandr İvanov ile dost olmuştur. İvanov yazarla tanıştığı sırada kendisini "İsa'nın Halka Görünmesi" (Yavlenie Mesii) adında kapsamlı bir kompozisyona vermişti. Yüklü bir felsefe - resim sentezi içindeki bu dev boyutlu kompozisyonun esin kaynağını Tanrı'dan, yapılış tarzını da Raphael, Veronese, Tiziano ve Tintoretto'dan aldığını söyleyen sanatçı kendini kutsal bir misyon yüklenmiş olarak hissetmekteydi. Gogol, onu atölyesinde sık sık ziyaret ederdi. Burası beyaz duvarları füzen ve tebeşirle çizilmiş desenlerle karma karışık doldurulmuş, cam tavanlı büyük bir salondur. Atölyenin her tarafında kağıt, karton eskizler vardı, ortada 5.40 x 7.50 cm. boyutunda dev bir tuval özel kaidesinde durmaktaydı (Resim 4). Resimde bulunan tüm figürler renkli fırça darbeleriyle ve kararlı çizgilerle yerli yerine oturtulmuşlardı. İvanov sol elinde palet sağ elinde fırça ümitsizlik içinde dikkatle tablosunu incelemekteydi. Gogol, sanatçıyla konuşabilmek için onun çile çekmesinin bitmesini bekliyordu. Dostunun ne denli azap çektiğini anlamaktaydı, çünkü "Ölü Canlar"

adlı yapıtını çalışırken kendisi de bu yetkinlik isteğinin işkencesini tatmıştı⁷.

Gogol, dört yıl sonra (1841) İtalya'ya gittiğinde daha önce yaptığı gibi sık sık İvanov'un atölyesini ziyaret etti. Sanatçının dört yıl önce başladığı "İsa'nın Halka Görünmesi" (Resim 5) tablosu ağır ilerlemekteydi. Çünkü yüzlerin her biri, her bir ot, her bir çakıl parçası ona sorun yaratmaktaydı. İvanov yazara tuvalindeki kişilerden biri için poz vermesini istemişti. Grupların birinde, arka planda, sivri suratlı uzun saçlı, eski Yunan tarzında kahverengi bir kumaşa sarılı, zayıf bir adam duruyordu: bu Gogol'du (Resim 5a). Figür sanki arkasından İsa'nın gelişini hissetmiş gibi başını hafifçe arkaya çevirmişti⁸. İvanov bu figürden "kurtarıcı İsa'ya en yakın kişi" olarak söz etmekteydi. Ressam, dostu Gogol için bilinçli olarak tablosunda özel bir yer ayırmıştı. Gogol de mucizeyi simgesel olarak karşılayacak kişiler arasında bulunmayı minnetle kabul etmişti. Zaten edebiyat çalışmalarında, kimi zaman Tanrı'nın onu aydınlattığını hissetmiyor muydu? Tabloda da yaşamındaki rolünü üstlenecekti. Kaldı ki "İsa'nın Halka Görünmesi" tablosu, onun "Ölü Canlar"ını tamamlamaktaydı. İvanov ve Gogol kendilerini yapıtlarına iyice adayarak Tanrı'nın dileğini yerine getirmişlerdi. Onları çalışmaktan alıkoymak ise ulu Tanrı'ya bir hakaret olurdu. İvanov'a yazdığı 10 Ocak 1844 tarihli mektupta "...Hem Tanrı'ya hem servet hırsına hizmet olamaz, bunu bilin..." demekteydi Gogol. İvanov, yazarın birkaç krokisini ve iki yağlıboya portresini yaptı. Gogol, sanatçıdan gülümseyen bir portresini yapmasını istemişti, çünkü ona göre "bir hıristiyan, kederli bir hal taknamazdı"⁹. Böylece tuvalde, alın üzerine yanlamasına düşen uzun yumuşak saçlı bir yüz belirdi. Burun sivriydi; dudaklar, kumral hafif bir bıyık altından gülümsüyordu. Ancak sonsuz incelikteki rötuşlarla yapılmış bu tablo

⁷ H.Troyat, a.g.e., s. 193-194.

⁸ N.Kovalenskaya, İstoriya Russkogo İskusstva Pervoy Polovini XIX Veka, Moskva 1951, s.164; V.Efremov, Oçerki po Russkoy Literaturiy XIX Veka, Washington, s.135-137

⁹ H.Troyat, a.g.e., s. 247-248.

⁶ A.g.e., s.131; İ.Dolgoplov, Mastera i Şedevri, Moskva 1987, s.138-140.

bitince, Gogol adeta güzelleşmiş olarak ortaya çıkacaktı (Resim 6).

1846 yılında Gogol'un, yaşadığı dönem için çok ileri olan düşüncesine göre: "Sanatçı sadece hissettiğini ve düşünceleri betimlemeli..." idi¹⁰. Yıllar boyunca ikonografik ve mitolojik konularda çalışmaya yönlendirilmiş olan Rus resim sanatı için Gogol'un bu önerileri yeni bir soluk getirmişti.

Gogol'un Rus resim sanatında yaptığı saptamalar ile Rus resminde bir devrim gerçekleştirilmiş oldu. XIX. yüzyılın ilk yarısında klasisizmin yanı sıra romantizmin etkileri de görülmeye başlandı. 1840-1850'li yıllarda "Eleştirel Gerçekçilik " (Kritiçeski Realizm) adı verilen, temelinde edebiyattan etkilenen yergiye dayalı yeni bir akım doğdu¹¹. Yeni akımın temsilcisi olan Pavel Fedotov'un yapıtlarında Gogol'un etkisi yoğun bir biçimde görülür. Sanatçının 1837 yılında betimlediği "Büyük Yortu Öncesi Kapı Önündeki Özel Denetleyici" (Perednyaya Çastnogo Pristava Pered Bolşim Prazdnikom) ((Resim 7) adlı suluboya çalışması, Gogol'un 1834'te yazmaya başladığı ve 1836'da sahnelenen "Müfettiş"ten etkilendi¹². Oyun, Rus edebiyatında eleştirel gerçekçi yöntemin uygulandığı temel yapıtlardan biridir. "Müfettiş"te yer alan karakterler yaşamdaki mutluluğun sırrının, mevki ve beraberinde getireceği parada olduğunu düşünürler ve bunu elde etmek için kendi üstlerine rüşvet vermek, onların elini eteğini öpmek; astlarını ise sürekli olarak ezmek gibi yollara başvururlar¹³. "Müfettiş"te olumlu bir kahramanın bulunmaması, yazarın eleştirel gerçekçiliğinin belli başlı özelliklerindedir. Oyun, Gogol'un kendi sözleriyle " Bütün kötü...bütün adaletsiz olanı yansıtmak ve bir anda hepsinin üstüne gülmek..." için yazılmıştı¹⁴. Yazarın yarattığı bu karakterler Fedotov'a ilham kaynağı oldu.

¹⁰ V.Kallaş, Soçineniya N.V.Gogolya Pisma, C.10, Mirgorod, s.2.

¹¹ D.Sarabyanov, Pavel Andreyeviç Fedotov, Leningrad 1990, s.42-46; G.Uzelli, XVIII-XIX.Yüzyıllarda Rus Resim Sanatı, İstanbul 2002, s.81,175.

¹² N.Kovalenskaya, a.g.e., s.180.

¹³ V.Efremov, Oçerki po Russkoy Literaturiy XIX Veka, Washigton, s.135-137; A.Behramoğlu, Rus Edebiyatı Yazıları (XIX. ve XX. Yüzyıllar), İstanbul 2001, s. 30.

¹⁴ A.Behramoğlu, a.g.e., s. 30.

Satıcıları, memurları hatta, yazarın kendisini (Resim 7a) karikatürize ederek resmetti¹⁵.

Fedotov, "Dinç Delikanlı" (Sveji Kavalier) (Resim 8) adlı çalışmasında ise Gogol'un 1835 Ocak ayında iki cilt olarak yayınlanan "Arabeskler" (Arabeski) yapıtının içinde yer alan "Neva Caddesi" (Nevskiy Prospekt) öyküsündeki Prigov karakterini betimledi. Prigov, teğmen rütbesiyle övünen, yüzeysel bir edebiyat ve sanat bilgisine sahip olan, kendisine aşırı güvenen, her isteğini elde edebileceğini sanan bir yapıya sahipti. Onun yaşamda en değer verdiği şey, insanlar tarafından alkışlanmak ve övülmektir¹⁶. Resim, Fedotov'un ilk yağlıboya çalışmalarındandır. Ordu mensubu olan kişinin evindeki bir anı yansıtmaktadır. Dağınık, düzensiz bir ev hali, içkici, kendini beğenmiş, bir gün sonrasının hazırlığına girişmiş olan teğmenin saçlarına gösterdiği özeni evinin içine göstermediği belli olmaktadır. Tek madalyasını ropdöşambri üstüne asarak evdeki hizmetliye müthiş bir asker ve erkek olduğunu hissettirmeye çalışmaktadır. Bu gayretleriyle hizmetli tarafından da alay edilmesine çıplak ayaklarına giymesi için çizimleri uzatılmaktadır. Fedotov, derbeder, dağınık bir karakteri çizmeye çalışmıştır. Karanlık ışsız bir ortamda kasvetli ev içini verirken aksesuar, kedi, kuş gibi detaylarla da ortamı yansıtmıştır. Sanatçı, antik bir heykel duruşu verdiği genç askeri yüz ifadesi, giysileri, hareketleriyle adeta sahnede komik bir karakteri yansıtan aktör gibi betimlemiştir. Gölgede kalan ve onu alaycı tavırlarla izleyen hizmetli, bu komedinin seyircisi olarak resmedilmiştir.

Fedotov'un "Zor Gelin" (Razborçivuyu Nevestiy) (Resim 9) ve "Binbaşının Evlenmesi"(Svatovstvo Mayora)(Resim 10) adlı resimlerinin konusu Gogol'un dramaturji ilkelerine göre kurulmuştur. Bunlarda yazarın 1836'da yazdığı ve 1842'de sahnelenen "Evlenme"(Jenitba) adlı oyunun etkileri gözlemlenir. Oyunda ticaretle uğraşan bir ailenin kızı olan Agafya Tihonovna bir asilzade ile evlenmek istemektedir. Arabulucu olan binbaşı Jivakin'nin bulduğu adaylardan

¹⁵ D.Sarabyanov, a.g.e., s. 23.

¹⁶ H.Troyat, a.g.e., s. 113-114; 125.

hiçbirini beğenmez. Reddedilen adaylar arasında bulunan korkak ve kararsız memur Podkolesin genç kızın evini sık sık ziyaret eder, genç kızı evlenmeye razı etmeye çalışır. Nikah kararının alınmasından hemen sonra düğün günü damat adayı evlenmekten korkarak kaçır. Ortılığı genel bir umutsuzluk ve üzüntü kaplar¹⁷. Evlenme her bakımdan çok güzel ve hoş bir komedidir. Rus yaşamının özelliklerini, gelenek ve göreneklerini dile getiren bir oyundur.

Ressam, "Zor Gelin" çalışmasında Podkolesin'i diz çökmüş, genç kızın gönlünü almaya çalışırken resmetmiştir. Perdenin arkasında ise merakla sonucu bekleyen kızın annesi ve arabulucu binbaşı Jivakin görülmektedir. "Binbaşının Evlenmesi" adlı çalışmasında ise ev halkının şaşkın bakışları arasında düğün günü terkedilmiş olan gelinin yaşadığı panik, gerçekçi bir üslupla yansıtılmıştır¹⁸. Yapıtta ticaretle uğraşan orta halli bir ailenin, düğün töreni için hazırlanmış salonu betimlenmiştir. Sade, fakat yeteri kadar eşyası olan salonda masanın üstünde tören için getirilen yemekler bulunmaktadır. Gelinin üzerinde toplanan ışık onun iyi dikilmiş değerli gelinliğini, boynunda ve elinde değerli taşlardan yapılmış takılarını aydınlatmaktadır. Fon karanlıkta kalmakta, yukarıdan sarkan avize ile simetrik bir şekilde ayrılmaktadır. Duvardaki resimler ev sahibinin varlıklı olduklarını göstermektedir. Odadaki figürlerde hareket ve panik hakimdir. Önde oturan kedi ortamın doğallığını vermek için kullanılmıştır. Sanatçının diğer yapıtlarında da rastlanan kedi, kuş, köpek gibi hayvanlar Rus insanının hayvan sevgisini sergiler. Fedotov, kostümler üstünde en ince ayrıntılara girmiş, gelinin annesinin saten elbisesinin parlaklığını ustaca yansıtmıştır. Gelinliğin tülleri onun öne doğru hızla yaptığı hareketlerden dolayı uçuşmaktadır. Gelinin bulunduğu yerde toplanan ışık sağ tarafta açılmış olan kapıdan içeriye giren ikinci bir ışık kaynağı ile

dengelenmiş ve burada heyecanla bıyıklarını düzelten arabulucu binbaşı betimlenmiştir. Kapıda damadın kaçtığını gelinin babasına haber veren kadının ve bu haberi heyecanla karşılayan babanın yüz ifadesi karanlıkta kalsa da kolaylıkla algılanmaktadır. Sol köşede hizmetkarlar kendi aralarında konuşmaktadırlar. Yapıtta sıcak renkler kullanılmıştır. Yerin doğal yapısı, evin iç sıcaklığı, izleyene günün coşku dolu atmosferini hissettirmektedir. Sanatçı, ailenin yaşantısını her iki resminde de eleştiren bir dille tuvale aktarmıştır.

Fedotov'un "Kumarbazlar"(İgroki)(Resim 11) adlı yapıtı ise Gogol'un 1842 tarihli "Kumarbazlar" (İgroki) adlı oyunun izlerini taşımaktadır. Yapıt tam anlamıyla bir oyun değil, tiyatroya uygulanması hayli güç bir sahneler topluluğudur. Yapıtta hırsızlığa uğrayan hırsız diye adlandırabileceğimiz, kumar oynayarak sermaye edinmeye çalışan kişiler çevresinde gelişen olaylar anlatılmaktadır. Oyun kahramanlarının hareket ve düşüncelerini yönlendiren tek amaç bu sermayeye erişmektir. Gogol burada işaretlenmiş oyun kağıtlarıyla otelden otele gezen bir dolandırıcılar çetesinin serüvenlerini anlatır. Tabloda karanlık otel odasında kumar oynamaktan yorgun düşmüş oyuncular görülmektedir. Kazanan kişinin üzerine toplanan ışık onun mutlu yüzünü ortaya çıkarmış, hemer zengin olmak isteyen diğer oyuncuların ise hayal kırıklığı yansıtılmıştır¹⁹.

Fedotov'un bu resimleri sergilendiklerinde Rus edebiyatında kesinlikle Gogol etkisinde doğup gelişen "Doğalcılık Okulu" (Naturalnaya Şkola) ile bağdaştırılmıştır²⁰. Eleştirmen Stasov konuyu bir makalesinde: "Fedotov ve Gogol bir bütündür. Gogol'un yaratıcılığı 'İlerici Gezgın Ressamlar Birliğinin' temel ilkesini oluşturur. Burada günlük yaşamı betimlerini görürüz. Böylece 'edebiyat-sanat' etkilişimi çerçevesinde Fedotov'un küçük boyutlu tabloları, Gogol'un başlattığı günlük yaşama dair betimlemelerin

¹⁷ M.Hrapçenko, Nikolay Gogol Literaturniy Put Veliçiyeye Pisatelya, Moskva 1984, s. 262-281.

¹⁸ D.Sarabyanov, a.g.e., s.46-47; M.Allenov ve diğerleri, Russkoe İskusstvo X – Naçala XX Veka, Moskva 1972, s. 335-336; L.Voronihina-T.Mihaylova, Russkaya Jivopis XIX Veka, Moskva 1990, s.91-93.

¹⁹ M.Hrapçenko, a.g.e., s. 341-344.

²⁰ D.Sarabyanov, a.g.e., s.19; T.Olcay, Rus Edebiyatında Doğalcı Okul, Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002, s.71.

yansıması olarak ortaya çıkar ve Rus toplumu süsten uzak, gerçekçi ve şaşırtıcı bir biçimde sade ve yalın içten duygularla anlatılan yaşamı görmüş olur “ diye ele alır²¹.

Sanatçılar, sanat sorununa akademik açıdan bakma dışında, gerçekliğin doğada betimine birden bire geçememişlerdir. Gerçek yaşamın nasıl betimlenmesi gerektiğini bilmiyorlardı, çünkü o döneme kadar sadece gelenek, tarih ve Kutsal kitap onlara ne veriyse onları betimlemişlerdi. Böylece önceleri resimli edebiyat yapıtları ve edebi konuları ele alan resimler hazırlamaya başladılar. Örneğin; Gogol’ün “*Ölü Canlar*”daki kahramanı Pavel İvanoviç Çiçikov’u ve gerçek yaşamın çeşitli olaylarını bu resimler yoluyla anlattılar. Fedotov biyografisinde”...*Çoğunlukla sanatın düşüncesi onların kalemleri ya da ushuplarıyla ifade edilir..*” demektedir. Bu dönemde yalnızca gerçekçiliğin etkili olmaya başladığı görülür²².

XIX.yüzyılın yetmişli yılları bu konuda daha verimli geçmiştir. Gerçekçi Rus ressamları ve heykeltıraşları “*İlerici Gezin Ressamlar Birliği*”(Peredvijniki) adını verdikleri büyük bir sanat birliği kurdular. Amaçları üyeler tarafından açılan bağımsız sergilerin düzenlenmesi ve bu sergilerin Rusya’daki diğer kentlere taşınmasıydı. Birliğin fikir babası ve başkanı ressam İvan Kramskoy’du. Birliğin üyeleri gerçekçi üsluptaki resimlerinde çağın önemli düşüncelerini yansıtarak halka dönük ulusal sanatın kabulü için savaştılar. Resimlerinde çağın temel sorunları, halkın ulusal ve sosyal mücadele düşünceleri canlı bir biçimde yansıtılmıştır²³. Bu dönemin en iyi ressamlarının Gogol’ün yapıtlarını resmettikleri görülür. Bu ressamlardan biri de Kramskoy’dur. Birliğin 29 Kasım 1871’de açılan ilk sergisinde Gogol’ ün “*Mayıs Gecesi*”(Mayskaya Noç) ya da “*Suda Boğulmuş Kız*” (Utoplennitsa) adlı

öyküsünden esinlenerek “*Deniz Kızları*” (Rusalki) (diğer adı "Mayıs Gecesi") adlı yapıtıyla katılmıştır (Resim 12). Öykü, Gogol’ün “*Dikanka Yakınlarında Bir Çiftlikte Akşam Toplantıları*” (Veçera na Hutore Bliz Dikanki) adlı öykü derlemesi içinde yer almaktadır. Gogol alışılmışın dışına çıkarak Rus edebiyatında bir ilki gerçekleştirir. Halk yaşamını, gelenek ve görenekleri ve sıradan kişileri olduğu gibi anlatır. Öyküde halk efsanesi ve yaşam, gerçek ve hayal bir bileşim olarak karşımıza çıkar. Yazar yapıtında güzel kıızıyla birlikte yaşayan dul Kazak yüzbaşının masalını anlatmaktadır. Günün birinde yüzbaşı genç bir kadınla evlenir, ancak kadın bir cadıdır ve kızı evden kovar. Buna çok üzülen kız kendisini gölete atar ve boğulur. Masala göre gölette boğulan kızlar geceleri canlanarak kıyıya çıkarlar²⁴. Kramskoy resminde genç kızların geceleri canlanarak kıyıya çıkmalarını resmetmiştir. Yapıt gerçekçi bir anlayışla halktan kişileri gösterir. Suda boğulmuş kızlar şeffaf tenli, ağır hareketli, soluk yüzlü betimlenmiştir. Ancak sanatçı, olayın yansıtılmasından çok romantik yönünü de vermeye çalışmıştır; Fondaki peyzaj, şiirsel bir anlayışla ele alınmış Ukrayna gecelerini, mehtabın gizemini yansıtan ışık ve gölgelerle etkileyici bir gece görünümünü oluşturulmuştur²⁵.

Gogol etkisinde çalışan bir başka sanatçı Vasiliy Perov’tur. Perov, konularını yalın bir gerçekçilikle tuvale aktaran ilk Rus ressamıdır. Sanatçı günlük yaşamla ilgili resimlerinin yanı sıra dinsel olayları ve din adamlarını kendi yorumunu katarak yeren bir dille resmetmiştir. Bu tür konuların betimlenmesi Rus resminde yeni bir yergi anlatımı bakımından önem taşır.

“*Moskova Civarında, Mitişah'ta Çayhane*” (Çaynaya v Mitişah pod Moskvoy) (Resim 13) adlı çalışmasında yazarın 1842 tarihli “*Palto*” öyküsündeki Akaki Akakiyeviç

²¹ G.A.Nedoşivin, *İz İstorii Zarubejnogo i Oteçestvennogo İskusstva*, Moskva 1990, s. 155.

²² V.Kallaş, *Soçineniya N.V.Gogolya Pisma*, C.X, Mirgorod, s. 6-7; N.Kovalenskaya, a.g.e., s.180.

²³ A.Paramonov, *Peredvijniki*, Moskva 1976, s. 5; G.Uzelli, a.g.e., s. 82-83.

²⁴ T.Olcay, *Rus Edebiyatında Romantizm* (Gogol ve Dikanka Akşamları Yapıtı), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1997, s. 47; N.Gogol, *Masallar (Dikanka Yakınlarında Bir Çiftlikte Akşam Toplantıları)*, Ankara 1983, s. 97; Yu.Lebedev, a.g.e., s. 209.

²⁵ G.Uzelli, a.g.e., s.85; T.Kuroçkina, İvan Nikolaeviç Kramskoy, Leningrad 1990, s. 28.

karakterini betimlemiştir. Akaki Akakiyeviç, Gogol'ün toplum içinde hiçbir önemi olmayan "küçük insan" karakterlerindedir²⁶. Perov bu çalışmasında üzerinde eskimiş giysiler içindeki dilenciye resmederken Akaki Akakiyeviç'in yıllarca giyilmekten yıpranmış paltosunun bir benzerini betimlemiştir. Sanatçı bir taraftan yüceltiği, dilenmesine karşın aydınlık yüzü olan gaziye ön plana çıkarmıştır. Diğer taraftan şişman kara cüppesi ile oturan çay içen bir papaz ve arkada ayakta başka bir papaz aldırılmaz ifadeleriyle dikkati çekmektedir. Perov bu toplumsal yergiyi fondaki ağaçlar, evler, küçük bir açıklıkla verdiği gökyüzü ile çerçevlenmiştir.

Sanatçı, Fedotov gibi aile içindeki yaşantıyı yansıtan iç mekan betimlemeleri de yapmış, özellikle Rus kadınının ağır yaşam koşullarını yansıtmıştır²⁷. "Suda Boğulmuş Kız" (Resim 14) adlı tablosunda daha önce söz ettiğimiz Gogol'ün "Mayıs Gecesi" ya da "Suda Boğulmuş Kız" masalından esinlenmiştir. Resimde, üvey annesi tarafından istenmediği için yaşamına son vermiş kızın acı dolu öyküsü yansıtılmıştır. Siyah elbisesiyle genç ve güzel kızın cesedi sahile yatırılmış, kayığın kenarında onu bekleyen babası Kazak yüzbaşı oturmaktadır. Fonda Moskova'nın sisli, dramatik bir gerginlik içindeki, gümüş-mavi tonlardaki sabahının serin ve soğuk havası, adeta cesedin soğukluğunu yansıtmaktadır. Perov, cesedin başında yalnızca görevini yapan babanın umursamadan sigarasını yakışıyla, toplumun duyarsızlığına ve kişilerin birbirine karşı olumsuz tutumlarına dikkat çekmektedir²⁸.

Dönemin önemli ressamlarından İlya Repin ise Gogol'e diğer çağdaşlarından daha fazla ilgi göstermiştir. Sanatçı eşitlik ve özgürlük ilkelerine dayalı dünya görüşünü benimsemiş ve bu düşünceyi Rus resim sanatına aktaran öncü ressamlardan biri olmuştur. Repin, burada, İlerici Gezgin

Ressamlar Birliğine katıldığı dönemde ideolojik gerçekçiliği zenginleştirmiştir. Yaşama olan bağlılığını yapıtlarında kuvvetle vurgulamış, XIX yüzyıl realist geleneğinde ulusal formlar içinde bir gelenek yaratmış bu da gelecekteki Rus ressamları etkilemiştir²⁹. Sanatçının en önemli çalışmalarından biri "Zaporoj Kazakları" (Zaporjtsi) (Resim 15) adlı yapıttır. Repin, Gogol'ün 1833 yılında yazdığı "Mirgorod" (Mirgorod) çalışmasında yer alan "Taras Bulba" (Taras Bulba) öyküsündeki karakterleri betimlemiştir. Öyküde XVI. yüzyıl ortalarında Dneyeper nehrinin aşağısındaki adalarda yaşayan Zaporoj Kazakları topluluğunun Polonya Feodallığına karşı özgürlüklerini savundukları karışık zamanlar anlatılır. Gogol yapıtını sağlam temellere oturtmak için Küçük Rusya'nın, Ukrayna'nın ve özellikle Kazakların tarihini, öykülerini ve masallarını incelemiştir. Öykünün bir bölümünde Zaporoj Kazaklarının karargahı, ilginç ve etkili yaşamıyla yansıtılır; kargaşa ve sarhoşluk görünümleri anlatılır. Türk sultanı ile barış yapılmıştır³⁰, ancak gelenek ve özgürlüklerine bağlı bu savaşçılar, sultanın boyunduruğuna girmeyi reddetmekle kalmamış, Bab-ı Ali'ye hakaret dolu bir mektup da göndermişlerdir³¹. Repin yapıtında öykünün bu bölümünü resmetmiştir. Sanatçı bu resmi için on dört yıl malzeme toplamış, eskizler yapmış, 1880 yılında Ukrayna'da bulunan Zaporojye'ye giderek incelemelerde bulunmuştur. 1880'de Stasov'a yazdığı mektupta resim üzerinde ikibuçuk haftadır çalıştığını, yapıtta hoş karakterlerin ortaya çıktığını, Gogol'un öyküsündeki karakterlerin gerçek olduklarını söyleyerek, bunların yapıtta başarıyla tarihsel romantizmi yansıttığını yazmaktadır³². Repin tarihsel bilgileri toplarken Ukraynalı tarihçi

²⁹ G.Uzelli, a.g.e., s.102-107.

³⁰ O.Pritsak, İlk Türk-Ukrayna İttifakı (1648) (çev.Kemal Beydilli), İlmî Araştırmalar Dil Edebiyat,Tarih İncelemeleri, C.7, İst.1999, s. 276-279.

³¹ P.Bartl, 17.Yüzyılda ve 18.Yüzyılın İlk Yarısında Kazak Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu (çev.Kemal Beydilli) İlmî Araştırmaları Dil Edebiyat,Tarih İncelemeleri , C.6, İst.1998, s. 307-311; L.Leger, Gogol, İstanbul 1996, s.54-55; H.Troyat, a.g.e., s.129-131; Yu.Lebedev, a.g.e., s.220-223.

³² V.Kallaş, Soçineniya N.V.Gogolya, C.II., Mirgorod, s.27; Yu.Lebedev, a.g.e., s. 215; L.Leger, a.g.e., s. 52.

²⁶ N.Gogol, İzbrannie Soçineniya, Moskva 1987, s.221-227; V.Lenyaşin, a.g.e., s.42; Yu.Lebedev, a.g.e., s.258-261; E.İnanır, "Gogol'ün Gizemli ve Absürd Dünyası", Düşler, Mayıs 1997, İstanbul, s.26.

²⁷ V.Lenyaşin, a.g.e., s.31-32.

²⁸ T.Olcay, a.g.e., s. 47; N.Gogol, a.g.e., s. 97; Yu.Lebedev, a.g.e., s. 209; G.Uzelli, a.g.e., s.85.

D.İ. Yakorniski'den yardım görmüştür. Yapıt 1891 yılında tamamlanmıştır. Sanatçı ayrıca 1893 yılında aynı konuyu bir kez daha çalışmıştır³³. Tablonun odak noktasında XVII.yüzyılda Zaporoj Kazaklarının komutanı olan İvan Serko yer almaktadır. Çevresinde, tartışan topluluğun önde gelen güçlü kişileri bulunmaktadır. Sanatçı onları, içkiden kızarmış yüzleri, sarkık bıyıklarıyla ve kazanmış kafalarıyla, kiminin başında kalpak, belinde kılıç, kiminin ağzında çubuk, bağrında haç katıla katıla gülerken resmetmiştir. Komutan, mektubu yazmakta olan siyah kostümlü katibe, Osmanlı Sultanı IV.Mehmet'e gönderilecek metni alaycı anlatımlarıyla dikte ettirmektedir. Sultana gönderecekleri mektubun tam içeriğini bilmememize karşın Kazakların neşeli hatta şarhoş hallerinin Osmanlı padişahından yardım istemeleriyle çeliştiği gözlemlenir³⁴. Repin bu çalışmada karakterleri tek tek ele almış, onların XVII.yüzyılda giydikleri kostümleri ve ayrıntıları incelemiş, Kazakların üzerindeki giysileri en ince ayrıntısına kadar betimlemiştir. Bunları on bir yıl gibi uzun bir sürede değerlendirerek Rus resim sanatının bu eşsiz yapıtını ortaya çıkarmıştır³⁵.

Gogol, tüm büyük sanatçılar gibi çağının ilerisinde bir görüşe sahipti. Gogol'ün edebi kişiliğinin gücü yalnızca konu seçiminden ve üslubundan ileri gelmez. Düşünsel bağlamdaki yaratıcılığı da onun gücünün kaynağıdır. Gogol, yapıtları kadar sanat hakkında ileri sürdüğü düşüncelerle de Rus resim sanatına yön vermiştir. Yazar, birçok Rus ressamı için öğretmen gibiydi, yapıtları ise okuldu. Onun edebi olarak çizdiği portreler öyle ayrıntılıydı ki, sanatçılar kalemleri ya da fırçalarıyla bu portreleri yeniden yapmakta zorlanmadılar. Fedotov, Kramskoy, Perov ve Repin gibi ünlü Rus ressamları yapıtlarını Gogol'ün edebiyat yapıtlarıyla bağdaştırdılar. Böylece edebiyat alanındaki gerçekçilik, Rus ressamların elinde resim sanatındaki gerçekçiliğe dönüştü.

³³ N.Voronin ve diğerleri, *İstoriya Russkogo İskusstva*, C.2, Moskova 1957, s.181.

³⁴ A.N.Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Ankara 1987, s.236.

³⁵ G.Sternin, *İlya Efimoviç Repin*, Leningrad 1985, s. 91; G.Uzelli, *a.g.e.*, s.106-107.

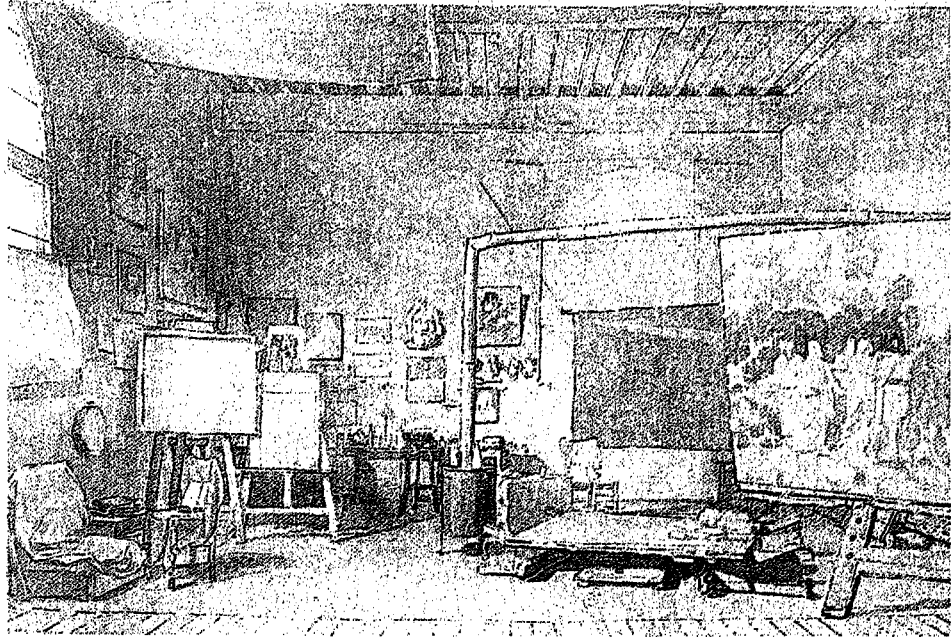
Resim 1: Nikolay GOGOL, Eskiz

Resim 2: Nikolay GOGOL, Aleksandr Puşkin Portresi, Eskiz

Resim 3: Karl BRÜLLOV, Pompei'nin Son Günü, 1830-33, tuval üzerine yağlıboya, 456,5 x 651 cm., Rus Müzesi, Peterburg

Resim 4: Aleksandr İVANOV, Sanatçının Atölyesi, kağıt üzerine suluboya, 24,6 x 35 cm., Tretyakov Galerisi, Moskova

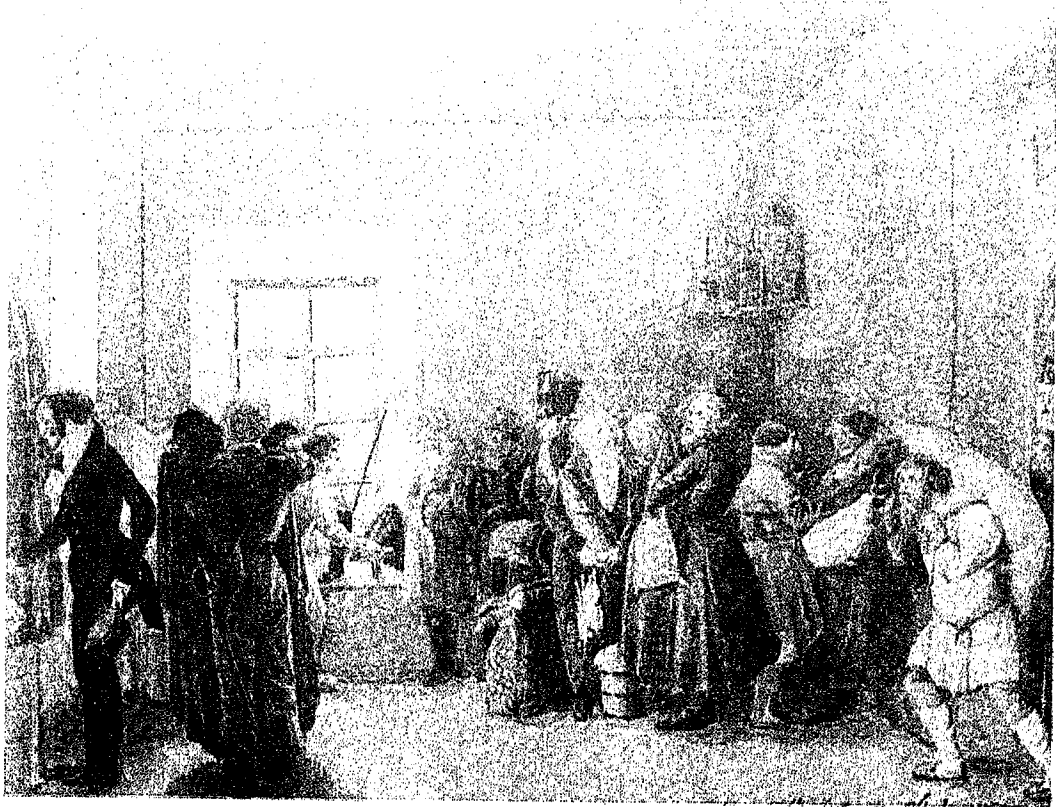
Resim 5: Aleksandr İVANOV, İsa'nın Halka Görünmesi, 1837-57, tuval üzerine yağlıboya , 540x750 cm., Tretyakov Galerisi, Moskova

Resim 5a: Detay

Resim 6: Aleksandr İVANOV, Nikolay Gogol Portresi, 1842, tuval üzerine yağlıboya, Tretyakov Galerisi, Moskova

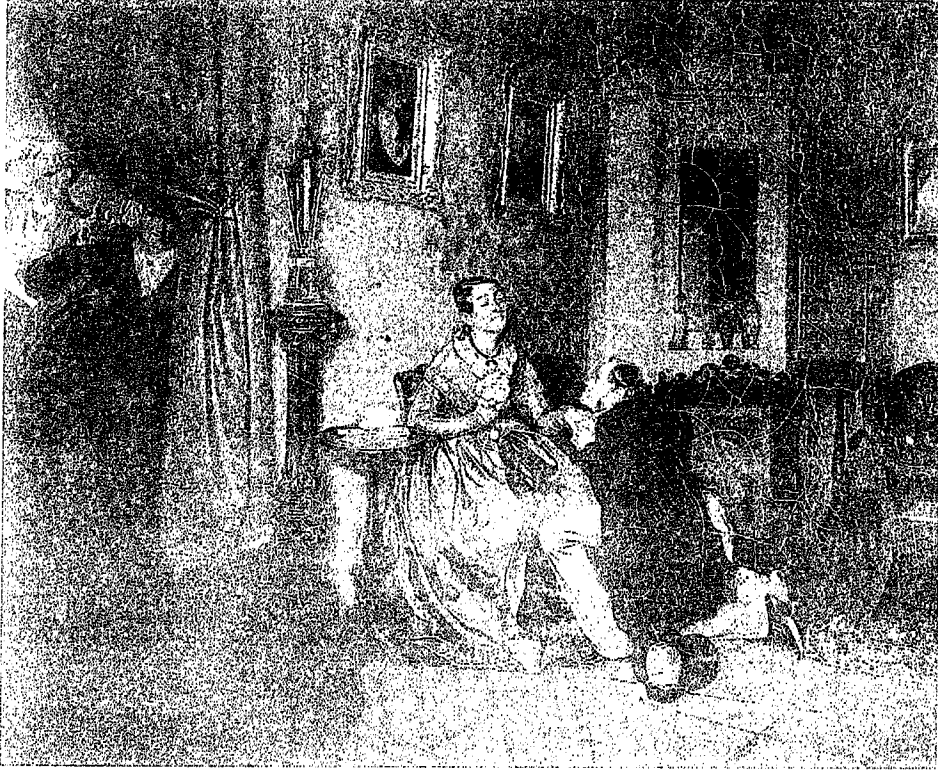
Resim 7: Pavel FEDOTOV, Büyük Yortu Öncesi Kapı Önündeki Özel Denctleyici, 1837, kağıt üzerine suluboya, 18,4x23,5 cm., Tretyakov Galerisi, Moskova

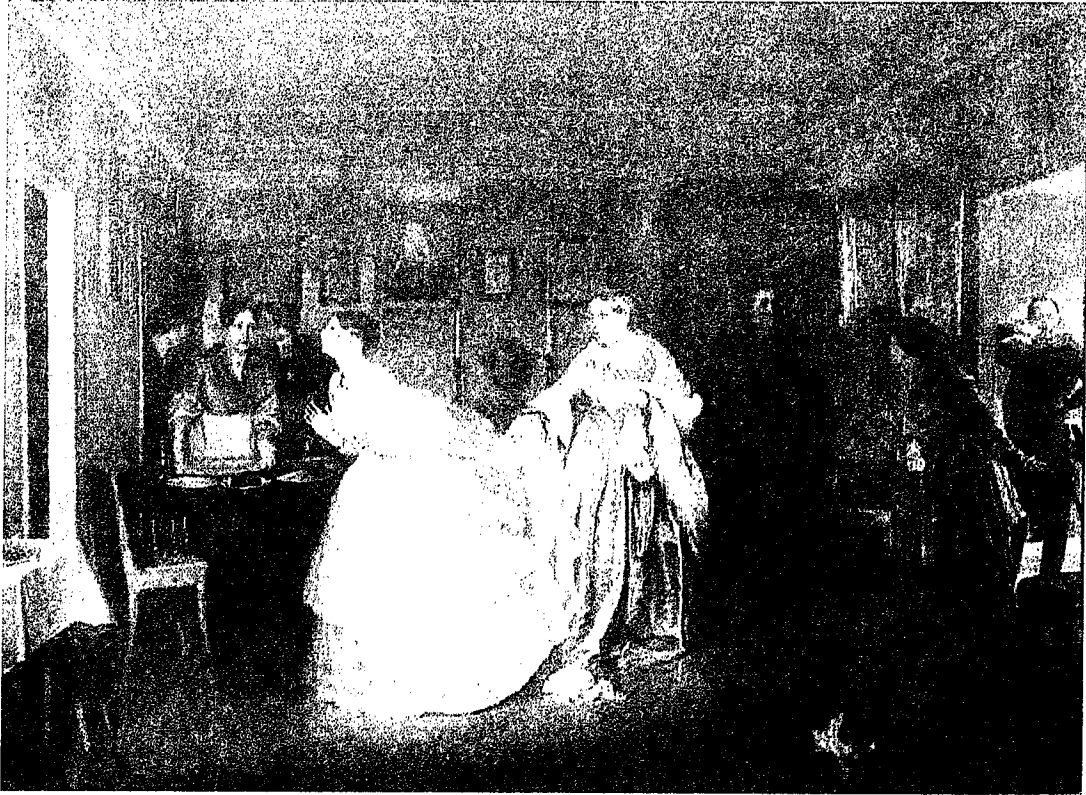
Resim 7a: Detay

Resim 8: Pavel FEDOTOV, Dinç Delikanlı,1846, tuval üzerine yağlıboya, 48,2 x 42,5 cm., Tretyakov Galerisi, Moskova

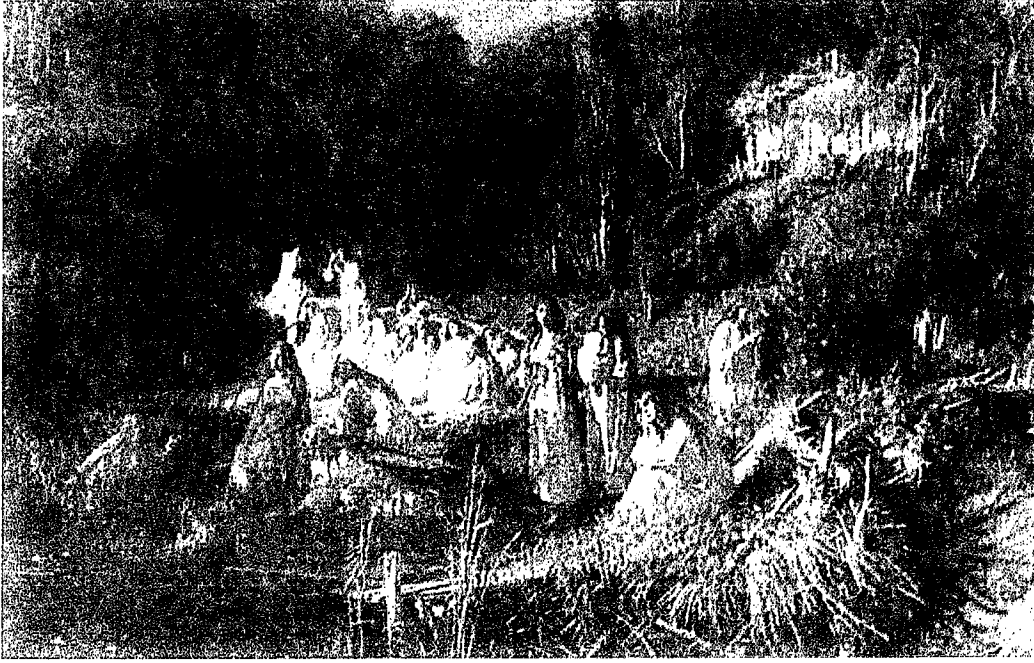
Resim 9: Pavel FEDOTOV, Zor Gelin, 1847, tuval üzerine yağlıboya, 37x45 cm., Tretyakov Galerisi, Moskova

Resim 10: Pavel FEDOTOV, Binbaşının Evlenmesi, 1848, tuval üzerine yağlıboya, 58,3x75,4 cm., Tretyakov Galerisi, Moskova

Resim 11: Pavel FEDOTOV, Kumarbazlar, 1852, tuval üzerine yağlıboya, 60,5x70,2 cm.,
Rus Sanatı Müzesi, Kiev

Resim 12: İvan KRAMSKOY, Deniz kızları (Mayıs Gecesi), 1871, tuval üzerine yağlıboya, 88x132 cm., Tretyakov Galerisi, Moskova

Resim 13: Vasiliy PEROV, Moskova Civarında Mytişah'ta Çayhane, 1862, tuval üzerine yağlıboya, 43,5x47,3 cm. Tretyakov Galerisi, Moskova

Resim 14: Vasiliy PEROV, Suda Boğulmuş Kız, 1867, tuval üzerine yağlıboya, 68x10,6 cm.,
Tretyakov Galerisi, Moskova

Resim 15: İlya REPİN, Zaporoj Kazakları, 1880-91, tuval üzerine yağlıboya, 203x358 cm.,
Rus Müzesi Peterburg